

דופקי בתשובה

בס"ד
עשיק פ' ויצא
ענת תשע"א לפ"ק
שנה ט'
[כל הזכויות שמורות]

הערות והארות יתקבלו בתנאי
אבל העמוד הזה שלמה דוד קליין
מס' המפקס' 00442071836956
07272197313
המחיר: חברת "גידול תורה"
שק"י ביהמ"ד חסידי בעלזא
קולקט (דו) לונדון יצ"ו
בנישואים: ק"מ מן אומרי שליט"א

ק"ש או אפילו רק תפילה בציבור". ולכאור' כוונתו שמרגיש שבטנו מליאה אך אינו יכול לצאת "עתה" לנקביו, וזה מקרי מן הדין גוף נקי. וכו"כ הערה"ש (ס' ב' ס"א) וז"ל: אם בדק ואין המתרות יוצא, אף שלפי דמיונו צריך לזה, מ"מ מקרי גוף נקי ומחוייב להתפלל, וח"ה לעבור זמן ק"ש מפני זה, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת, ומה לו לעשות. ורבים טועים בזה, ע"כ יש להזהירם עכ"ל.

ועי' גם שו"ת או נדברו (ח"ג ס' מ"ה אות ב') שכותב: כללא של גוף נקי כ"ז שבדק עצמו וא"י לפנות יותר או שאינו יכול לפנות כלל כ"ז הוא בכלל גוף נקי ואפילו שיתכן שיצטרך לפנות עצמו בלאחר שיעור פרסה או אפי' בפחות מזה בכלל גוף נקי ולא ימנע עצמו מתורה ותפלה ואין להחמיר מספיקא, היינו אפילו לא בדק כלל כ"ז שמסתפק שיכול להיות שמותר בדבר שבקדושה אין להחמיר יותר. ועי' גם שו"ת באר שרים (ח"ד ס' כ"ו) שמוכיח בשער להניי אגשים שמדחיקים ומכריחים עצמם להוציא נקבים ללא צורך ומגבבים חומרות שלא לצורך ואינם רן מק המתמיהים. שו"ר בס' בקדושתו של אהרן (ח"ב עמ' רס"ט) שהובא שם מאחד שמע מכ"ק מרן מהר"א מבעלזא ז"ע ועכ"ל "שאין צריכים לבדוק נקבים קודם התפלה יותר מעשרה דקות".

אינו מרגיש בהיסח הדעת שצריך לנקביו

(ב) והנה יל"ע בעיקר הגדר מה נקרא צריך לנקביו, דבאמת הרבה פעמים אם יחשוב האדם דאולי צריך לנקביו ירגיש פתאום דבאמת צריך לנקביו וא"כ אין לדבר סוף. אמנם מצינו דברים מפורשים בזה באשל אברהם להגה"ק מבוטשאטש (ס' ג') וז"ל: אודות שהיו נקבים קטנים וכו' נראה שכל שמסיה דעתו אינו מרגיש, לכולי עלמא אין על זה שום פתחון פה ולא חשש גם מדרבנן, לא משום שיקוק ולא משום עקרות, ואין זה כלל בכלל צריכות לנקבים, ורק כשמרגיש כל כך עד שאי אפשר להשטט מלהרגיש בשום היסח הדעת הוא שיש איסור.

ובארחות רבינו (ח"א עמ' ט') מביא שהגאון בעל הקהלות יעקב נהג בעצמו כדברי האשל אברהם. וכן נדפס מכתבו של הקה"ק בקריינא דאגרתא (ח"א ס' ש"ה) ומסכים שם לדברי האשל אברהם וביאר דטבע בני"א דכל פעם שחושבים דאולי צריך לנקביו תיכף ירגיש דבאמת צריך אבל האמת שאין גופו צריך רק הוא במחשבתו מעורר כעין צריכה. וראה גם בס' נקיות וכבוד בתפילה (פ"ה הע' 30) בשם הגר"ב קרליץ שליט"א שגם המשנ"ב נקט כגדר הזה. ולא ביאר היכן אך מסתמא כוונתו למש"כ המשנ"ב בס' צ"ב סק"י וז"ל שאינו מתאוה, ר"ל שאינו נדחק להוציא הנקבים אלא בהתעוררות בעלמא [א"ר בס' ג']. היוצא לנו מכ"ז דאלו שמחמת עצבים הם חושבים הרבה פעמים שצריכים לנקבים, אם כשיסוהו דעתם ישכחו מזה, אין זה בכלל הנצרך לנקביו ואין שום חשש ומותר להתפלל כך בשופי.

שאלה.

- א) חיוב קימה לפני זקן האם סגי לעשות רק הידור קצת.
- ב) מאיזה גיל נחשב זקן לגבי קימה מפניו.
- ג) ספק לו אם הוא זקן האם חייב לעמוד מפניו.
- ד) כשאין הזקן רואהו האם יש ענין שיעמוד מפניו.

תשובה.

- א) מעיקר הדין חייב לעמוד מפני זקן מלא קומתו, ומ"מ מצינו לכמה פוסקים שכתבו ליישב מנהג העולם שאין נוהגין לעשות רק הידור. ועכ"פ בזקן שהוא גם ת"ח יקום מפניו מלא קומתו.
- ב) לדעת הפוסקים גיל זקן היינו משבעים שנים, אולם לדעת האר"ז ל גם מפני זקן שהוא ס' שנים צריכין לעמוד.
- ג) גם אם ספק לו אם הוא שבעים שנה צריך לעמוד מפניו.
- ד) גם אם אין הזקן רואהו צריך לעמוד מפניו, ואח"כ כשהזקן רואהו מחוייב עוד"פ לעמוד.

שאלה. א) בהא דקיי"ל דהנצרך לנקביו בין לקטנים ובין לגדולים אל יתפלל, ואפילו אם יכול להעמיד עצמו אסור לכתחילה להתפלל. מה הדין במי שמרגיש שבטנו מליאה אך מתקשה להתפנות, האם מותר להתפלל כך.
ב) קיי"ל דהמשהה נקביו עובר בכל תשקצו, מה הגדר בזה, האם בכל התעוררות קטנה כבר עובר ע"ז.

תשובה.

- א. אם אינו יכול להתפנות עתה אף שמרגיש שבטנו מליאה אלא שמתקשה להתפנות, נקרא מן הדין גוף נקי, ומותר להתפלל כך, וחלילה להכריח ולדחוק עצמו לנקבים ועי"ז יעבור זמן ק"ש או אפילו תפלה בציבור. ומטו משמיה דכ"ק מרן מהר"א מבעלזא ז"ע דאי"צ לבדוק עצמו יותר מעשר דקות.
- ב. גדר כל תשקצו היינו רק אם מרגיש שצריך לנקביו גם אם יסוה דעתו ממנה, אולם אם באופן שמסיה דעתו מזה אינו מרגיש צורך, אין בזה משום כל תשקצו לכו"ע. והרבה אנשים טוענים בזה, וגם מודמים דמיונות שוא שצריכים לנקביהם, ומפריעים את התפלה שלהם בחנם.

מי שאינו יכול לצאת או שיש לו עצירות

א) בשו"ע (ס' צ"ב סעי' א') היה צריך לנקביו אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל וה"מ שאינו יכול לעמוד עצמו שיעור הילוך פרסה אבל אם יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה יצא בדיעבד אבל לכתחילה אל יתפלל עד שיבדוק עצמו תחלה יפה.

וכתב בערוך השלחן (ס' צ"ב סעי' ג') וז"ל הנה ידוע שיש מטבעי בני אדם שקשה להם היציאה ושום בדיקה אינו מועיל ובוה שפיר אמרו דאם אינו יכול להעמיד א"ע עד פרסה כלומר שיוודע שבמשך זה מוכרח להוציא הפסולת אף שענה אין ביכולתו אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל אבל כשיכול להעמיד א"ע עד פרסה יכול להתפלל עתה לכתחילה כיון שאין ביכולתו עתה, ואם תשאל מנן יודע זה, אין זה שאלה כלל דכל אדם מכיר וכו', וכן גיל עיקר לדינא

ובקובץ מבית לוי (קובץ י"א) נדפס תשובת הגאון בעל שבט הלוי שליט"א על מה שנשאל בדניו של אדם שמרגיש שיש לו בטן מליאה אבל אינו צריך לנקביו אם מותר לו להתפלל, דלכאורה מלשון השו"ע (ס' צ"ב ס"א) הוא ה' צריך לנקביו אל יתפלל, משמע שאם אינו צריך לנקביו אעפ"י שיש לו בטן מליאה מותר לו להתפלל. והשיב וז"ל: לשון הפוסקים ריש ס' צ"ב ודאי משמע דוקא הנצרך לנקביו דאל"כ מה פ' יכול להעמיד עצמו המוזכר שם, מכ"מ ברור דכולל נמי ההרגשה דבטן מלאה לענין שיבדוק עצמו אולי יכול לנקות גופו, ועיין היטב לשון הב"ח שם דזה בגדר מצוה וקבלת שכר על אשר התנאה גופו לעמו לפניו ית' בגוף נקי וחשוב בלי שום לכלוך כאדם שמתנאה ללבוש בגדים נאים לפני מלך והגוף הוא לבוש הנשמה שחלק זה ודאי אינו מעכב בדיעבד רק גדר הראשון של נצרך לנקביו, מיהו בכ"ז יש הבדל לענ"ד בין הרגשת כרס מלאה בבטן העליון לבין מלוי בטן התחתון קרוב לנקבים המוציאים, וכל אדם מרגיש חילוק זה.

ושבו נשאל באחד שמרגיש שצריך לנקביו אבל יש לו עצירות ואינו יכול לעשות צרכיו אם מותר לו להתפלל כך, או שמחוייב לעשות פעולות כגון לשתות סם המשלשל. והשיב וז"ל: מעיקר הדין כיון שמעמיד עצמו כמה זמן אין חשש בזה, אבל לית דין צריך בושש דודאי מצוה איכא לנקות הגוף ע"ז שכ' ב"ח הנ"ל. היוצא מדבריו: א. הצריך לנקביו ואולם יש לו עצירות מותר להתפלל, אך ראוי לו לחפש תחבולות לנקות את גופו. ב. מי שאינו צריך לנקביו אך מרגיש שבטנו מליאה ינסה לנקות עצמו, ואם מתקשה להתפנות מותר להתפלל, ומ"מ יש לחלק בין הרגשת כרס מלאה בבטן העליון לבין מלוי בטן התחתון קרוב לנקבים המוציאים את הצרכים, ע"כ.

ונלענ"ד שזהו כוונת המשנ"ב בס' ב' (סקי"ג) על הא דכתב המחבר שם שיבדוק נקביו בבוקר, וכתב ע"ז המשנ"ב "ואין צריך רק בדיקה לבד, ואם בדק את עצמו ואינו רוצה עתה לנקביו זה נקרא מן הדין גוף נקי וחלילה לאחר שוב עבור זה זמן

חיוב קימה לפני זקן, ויישוב מנהג העולם בזה

בש"ע י"ד סי' רמ"ד סעי' א' איתא מצוה לקום מפני שיבה דהיינו בן שבעים שנה (אפילו הוא ע"ה ובלבד שלא יהי' רשע). ומבואר בט"ו (סק"ד) בשם הטור וכו' בש"ך (סק"ה) דצריך לקום מלא קומתו כמו לחכם.

אולם העולם אין מקפידים בזה, ובאמת במאירי מבואר דלא כהטור, דו"ל במס' קידושין (דף ל"ב ע"ב) "וקן מופלג שאינו חכם אין חייבין לעמוד מפניו מלא קומה אלא שמכל מקום מצוה להדרו שנאמר מפני שיבה תקום והדרת" עכ"ל. והוה לימוד זכות על העולם שאין מקפידים בזה, ועי' גם בתשו' כנסת יחזקאל (סי' ז' ד"ה ואל יבהיך).

והרדב"ו (ח"ח סי' קס"ו) כותב בזה"ל: שאלת ממני ידיד נפשי כיון דאיפסיקא הלכתא כאסי בן יהודה דאמר כל שיבה במשמע ואפילו זקן אשמאי, מנה אין העם נוהרין בזה כלל ומבטלין מצות עשה של תורה, תשובה כבר צווחתי על זה כמה פעמים ולית דאשגה שכבר נהגו, ודרשתי להם דהלכתא כאסי בן יהודה וכו' וכיון שדרשתי להם שחייבים לקום מפני הוקנים אפילו שהם עמי הארץ, החברים נוהרו, אבל שאר העם אין נוהרין כלל, וכדי להסיר מכשול כל זקן שאני רואה אני אומר לו שימחול על כבודו לעולם, דק"ל זקן שמחל על כבודו כבודו מחול, ואפילו הכי ראוי לעשות להם קצת הידור, דהא אמרינן הרב שמחל על כבודו כבודו מחול ואפילו הכי בעי למיעבד ליה הידור, הכא נמי לא שניא, עכ"ל.

וראה גם בערוך השלחן (סעי' י"ב) שמיישב את מנהג העולם, עיי"ש דבריו באריכות, ותו"ד הוא שבגמ' יש שלמדו את חיוב הקימה מפני זקן מהפוסק והדרת פני זקן ולכן די בהידור ואין צריך קימה ממש ואף שנכתב מפני שיבה תקום אין לערב לימוד זה שנכתב לגבי חכם עם הלימוד של והדרת שנכתב גבי זקן, ע"ש.

ובס' כבוד והידור (פרק ו' סעי' יט לר' יצחק אלי' אדלר) הביא בשם הגר"ש אלישיב שליט"א דהטעם שהעולם מקילין בזה מפני דאנו מניחים שכל הוקנים מחולים.

ונראה דאם הוא זקן וגם ת"ח דבזה בודאי יקפיד לקום מפניו מלא קומתו, דעי' בכתב סופר עה"ת (פר' קדושים, הועתק דבריו במנהג ישראל תורה סי' זה) שכתב וז"ל: מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, הנה מצוה לעמוד מפני שיבה ע"ה, ומצוה לעמוד מפני זקן שקנה חכמה, ואם שניהם יתאחדו באיש א' שהוא זקן בימים וגם קנה חכמה אינו ניכר אם מכבדו מפני שבה בימים או מפני התורה שיש בו, וצריך בודאי לעשות לו יותרת הכבוד והידור ביותר, וז"כ מפני שיבה תקום ואם הוא זקן שקנה חכמה ג"כ והדרת, רצין לעשות לו הידור שיהי' ניכר שמכבדו מפני התורה דאית בי, עכ"ל. וממילא כיון דמנהג העולם לעשות רק הידור לזקן, אזי אם הוא גם ת"ח יקום מפניו מלא קומתו, ובהו יעשה היותרת הכבוד מפני כבוד התורה.

אי סגי בקימה ונשאר בסמיכה גמורה

כתב בס' בירור הלכה (קמא סי' רמ"ד): איכא לעיוני אי סגי כשקם ונשאר בסמיכה גמורה באופן שאם ינטל אותו דבר יפול, ומצאתי במג"א או"ח סי' קמ"א סק"ב שכתב להדיא (ודך אגב) דסגי בכך בדין קימה מפני ת"ח עיי"ש במחצית השקל שמבאר דבריו, ועיין מש"כ לקמן סי' רפ"ב סעי' ב' מדברי עוד אחרונים בזה, ושם הסקנו להחמיר בדין קימה מפני ס"ת, מיהו נראה דכאן יש לסמוך על המג"א להקל, עכ"ד.

מאיזה גיל נחשב זקן

בש"ע הנ"ל נזכר זקן בן שבעים שנה, אולם בברכי יוסף (על הדף) כותב דעפ"י האריז"ל מצוה לעמוד כל שהוא בן ששים שנה, וכתב שהוא על דרך האמת. ועי' בהגהות תוס' חיים שעל הח"א (כלל ס"ט סק"ד) שכתב דכן הוא בווה"ק, ועי' מנחת חינוך (מצוה רנ"ו סק"א) מה שביאר מקור דברי האריז"ל. וע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"ג סי' י"ג) ושו"ת יהוה דעת (ח"ג סי' ע').

ויש עוד שיטה בלתי ידועה מה שמוכח בשד"ח (ח"ב עמ' 354) בשם תיקונים להאריז"ל דחיוב קימה היא מגיל חמשים, וכדי שלא יסתרו דברי האריז"ל אהרדי, כתב שם דמגיל ששים צריך לקום מפניו, ומגיל חמשים אינו צריך לעשות רק הידור, דבחמשים היו זקן, ובששים היו שיבה, ע"ש.

ספק אם הוא בן שבעים

בתוס' חיים הנ"ל כותב דגם בספק אם הוא בן שבעים צריך לעמוד מפניו, ככל ספק תורה דקיי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא. ובשו"ת נחלה לישראל להגר"מ הובנר זצ"ל (סי' כ"ו) כתב שאין לומר סברא לפטרו משום דעד עכשו הי' לו חזקת שאין מחויב לעמוד בפניו, וא"כ מספק נעמידנו על החזקה, דהרי בכל רגע ורגע כ"א מודקן ואיתרע החזקה.

והנה בשו"ת שלמת חיים (סי' שט"ט) הביא השואל בשם הגאון מרוגצוב ז"ל שפטור מלעמוד לספק שיבה דהתורה דברה רק בודאי ולא על ספק. אולם בשו"ת שבת הלוי (ח"ח סי' ק"ל) כותב דאף אם נודה לו דודאי שיבה אמר רחמנא, מ"מ דלמא מדרבנן חייב גם בספק, ככל דברים שאנו דורשין ודאי אמר רחמנא ובאו חכמים והחמירו בספיקו, ע"ש.

ועעו"ש בשלמת חיים שרוצה השואל לומר דיש לילך בטר רוב אנשים שאינם זקנים כ"כ, ועי' השיב לו הגר"ח זוננפלד ז"ל דהרי אפשר לברר ולשאל ובהו לא אולינן בטר רובא, והוסיף עוד בזה בשו"ת שבת הקהתי (ח"א סי' רס"ה) דלא שייך לילך בטר רובא דהרי הספק הוא לאלו אנשים שנראים קצת כזקנים ובאנשים בזקנה כזה כגון שיש להם כבר שערות לבנות הרבה אין רוב אנשים כאלו שלא באו לכלל זקנה. ועפ"י תמוה קצת מה שמוכח בס' דרך שיחה (עמ' שע"ד) שהג"ר שאול ברום זצ"ל שאל את החו"א בכה"ג שיש לו ספק אם הלה זקן או ת"ח דינא מהו, ואמר לו כי יש רוב וחזקה נגד.

כשאין הזקן רואהו שהוא קם מפניו האם צריך לעמוד מפניו

בשו"ת הלק"ט (ח"א סי' קנ"ד) כתב דיש להסתפק אם חייב לקום כשאין החכם רואהו שהוא קם מפניו, כי מסתבר שצריך לעשות הידור רק לפני הרואות, ע"ש שנשאר בצ"ע. ובס' דרך שיחה (שם) נשאל הגר"ח קנייבסקי שליט"א בוקן חולה שאינו יודע כלום מהכבוד שמכבדים אותו, אם צריך לכבדו בניהכנס, והשיב בזה"ל: בב"ק (פ"ו ע"ב) "ביישו ומת מהו, משום כיסופא הוא והא מית ליה, או דילמא משום זילותא הוא והא אווליה", ופירש"י שמולול בו בפני רבים ואע"פ שאינו שם על לבו, וכבוד זקן בודאי אינו רק לו אלא מה שמתכבד אצל אחרים וחייב לכבדו, עכ"ל, אולם עפ"י דבריו אם לא יהי' עוד אנשים באותו חדר לא יצטרך לקום מפניו. ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' תמ"ח) כותב דלענין ת"ח בודאי צריך לעמוד כיון שהכבוד הוא בשביל תורתו.

אך נראה להוסיף עוד טעם להצריך לעמוד מפניו, דהנה דנו הפוסקים אי חייב לעמוד מפני ת"ח סגי נהור, עי' שו"ת תשובה מאבהה (ח"ב סי' שע"ה) ועי' ברכ"י (שם) מה שהביא בזה כמה פוסקים המחייבים, והוא דוחה ראיותיהם, ומ"מ מסיק: אבל אף דאין ראייה מכרעת לאחד מהצדדין יש לקום מפני ת"ח סגי נהור ושכרו אתו, כי ההיא דפ"ק דהגיגה דאמר אתם הקבלתם פנים הנראים ואינם רואים תזכו להקביל פנים הרואים ואינם נראים וכן הסכים הרב מהר"י זיין בספר פרח שושן שם, עכ"ל.

שו"ר בשו"ת שבת הקהתי (ח"א סי' רס"ו) שכתב נמי לחייב בנידון שאלתינו מטעם הנ"ל כמו בסומא. והוסיף דמסתברא דבזקן שאינו רואהו שקם מפניו, אזי אח"כ כשרואהו צריך לעמוד עוד הפעם דהזקן לא ראה שעומד מפניו, וע"כ עכשו איכא ג"כ חיוב כיבוד כשרואהו.

לדופקי בתשובה – להפעת שו"ת וזכרונם בענינים השכיחים למעשה באורח חיי היהודי

הרוצה להנציח קרוביו או סתם לקחת חלק בזיכוי הרבים, להשתתף בהוצאת הספר

אוצר תשובות

לשאלות השכיחות

חלק ראשון

ובו התשובות שנתפרסמו עלי גליוני "לדופקי בתשובה"

ערוכים מחדש ומסודר על סדר שו"ע או"ח ח"א

יוכל להתקשר אלינו בטל: (לונדון) 02088090840

או בפלאפ: 07727197313

Email: dofkei@gmail.com פקס 02071836956

או לאחד מנציגיו

בארה"ב – הרב הערשל שטערן הי"ו, פלא 3476616465

באנטוורפן – הרב שמשון העניג הי"ו, טל 323-2300121

בוינה – אאמ"ר הרב יוסף קליין שליט"א, טל 2149893

בתודה מראש